

EKONOMİK FAKTÖRLERİN EVLİLİK KALİTESİNE ETKİSİ: BİR DYADIC MODEL TESTİ*

Betül GÜREL¹

Zeynep ÇOPUR²

Öz

Bu çalışma, ekonomik faktörlerin evlilik kalitesine etkisini incelemek amacıyla Ankara’da farklı sosyo-ekonomik düzeydeki üç ilçede yürütülmüştür. Bunun için öncelikle 211 evli çiftten (422 evli birey) veri toplanarak Evlilik Kalitesi Ölçeği (EKÖ) geliştirilmiş ve Aile Ekonomik Güçlük Ölçeğinin (AEGÖ) uyarlama çalışması yapılmıştır. Daha sonra 278 evli çift (556 evli birey) ile görüşülerek elde edilen verilerle Evlilik Kalitesi Model Testi kurulmuştur. Son formu ile EKÖ’nün 5 faktörlü ve 42 maddeden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirlenmiştir. Yapılan dyadic model testi ile kadın ve erkeklerin “aile ekonomik güçlüğü” ile “evlilik kalitesi” arasındaki ilişkide “eş tükenmişliği”nin rolü incelenmiştir. Eş tükenmişliğinin aracı rolü, Heteroseksüel Çift Dayanışması Aracı Modeli (APIMeM) ile; etkileşim rolü ise Heteroseksüel Çift Dayanışması Etkileşim Modeli (APIMoM) ile analiz edilmiştir. Model testinden elde edilen sonuçlar, ekonomik güçlekle evlilik kalitesi arasındaki ilişkinin eş tükenmişliğine bağlı olarak değişmediğini, ancak çiftlerin eş tükenmişliği arttıkça, eşlerin her ikisinin de evlilik kalitesinin anlamlı olarak düştüğünü göstermiştir. Bunun yanı sıra, eşlerin yaşadıkları ekonomik güçlük, kendilerinin ve/veya eşlerinin yaşadıkları eş tükenmişliği aracılığıyla evlilik kalitelerini düşürmektedir. Eşin evlilik kalitesinin düşük olması ise büyük ölçüde kendi eş tükenmişliği, nispeten de eşinin yaşadığı eş tükenmişliği nedeniyle gerçekleşmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmacılara, akademisyenlere, kişilere ve kurumlara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Evlilik Kalitesi, Evlilik Kalitesi Ölçeği, Aile Ekonomik Güçlüğü, Eş Tükenmişliği*

* Betül Gürel, “Ekonomik Faktörlerin Evlilik Kalitesine Etkisi: Bir Dyadic Model Testi.” (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2016.

¹ Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, E-Posta:byil@hacettepe.edu.tr., ORCID: 0000-0003-0590-9240

²Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, E-Posta: copur@hacettepe.edu.tr., ORCID: 0000-0002-1456-0522

GÜREL,B.,ÇOPUR, Z.(2021).Ekonomik Faktörlerin Evlilik Kalitesine Etkisi: Bir Dyadic Model Testi.Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,21(52),631-668. DOI: 10.21560/spcd.vi.693212

THE EFFECT OF ECONOMIC FACTORS ON MARITAL QUALITY: A DYADIC MODEL

Abstract

This study was conducted in three different socioeconomic districts in Ankara to examine the effect of economic factors on the quality of marriages. This study initially collected data from 211 married couples (422 married individuals), to develop the Marital Quality Scale (MQS) and for the Family Economic Strain Scale (FESS), an adaptation study was performed. Then, the researchers met with 278 married couples (556 married individuals) and by using the data obtained, the Marital Quality Model Test was established. Then, the researchers met with 278 married couples (556 married individuals) and by using the data obtained, the Marital Quality Model Test was established. The MQS is a 5-factor with 42 items. This study determined that the MQS is a valid and reliable scale for Turkey. A dyadic model test was performed, and this study examined the role of “couple burnout” (mediation or moderation) in the relationship between “family economic strain” and “marital quality” of males and females. The mediation and the moderation roles of couple burnout were analyzed using the mediation model of heterosexual couple solidarity (Actor-Partner Interdependence Mediation Model–APIMeM) and the moderation model of heterosexual couple solidarity (Actor-Partner Interdependence Moderation Model–APIMoM), respectively. The model test results showed that the relationship between economic strain and marital quality did not vary by couple burnout; however, as the couple burnout perceived by couples increased, the marital quality of each spouse significantly decreased. Moreover, economic strain experienced by spouses decreased marital quality by mediating the couple burnout experienced by individuals or their spouses. Lower marital quality was mostly due to his/her own couple burnout, and slightly because of the couple burnout experienced by his/her spouse. In light of its findings, this study offers suggestions to researchers, academicians and institutions.

Key Words: *Marital Quality, Marital Quality Scale, Family Economic Strain, Couple Burnout*

GİRİŞ

Evlilik görev ve sorumluluklardan oluşan sosyal bir sistem olmasının yanı sıra; sevilen ve güvenilen kişiyle duygusal ve cinsel yakınlık kurmayı içeren bir yapıdır. Bir başka ifadeyle evlilik yalnızca eşler arasındaki bağılılığı değil, yaşadığımız toplumun içindeki sosyal ve yasal bağılılığı da içermektedir (Bird ve Melville, 1994). Evlilik, aile kurmayı ve neslin devamını sağlayan iki insanın daimi bir beraberlik için bir araya gelerek oluşturdukları, hem birbirlerine hem de çocuklarına karşı ortak sorumluluklarını yerine getirmeye söz verdikleri, birbirine bağlı sistemlerden oluşan evrensel bir kurumdur (Saxton, 1982). Diğer kurumlar gibi aile de belli bir toplumsal düzenin ve işleyişin parçasıdır. Toplum düzeninin tarihsel süreçte köklü değişimler yaşaması ile birlikte, aile kurumu da bu değişim sürecinden etkilenmiştir (Gül, 2003). Evlilik ve aile kurumu toplumun düzenini ve huzurunu sağlamanın yanı sıra kişisel mutluluk kaynağı ve yaşam doyumunu artırıcı etkileri sebebiyle hem ülkemizde hem de dünyada saygın bir konumdadır (Kendir ve Demirli, 2016). İki veya daha fazla kişiden oluşan psikolojik, sosyal, ekonomik, fiziksel, doğum, evlilik, eğitim, cinsel yaşam gibi faktörlerin etkili olduğu aile, sistemli bir bütün olarak görülmektedir.

Aile, yerine getirdiği fonksiyonların önemi sebebiyle, toplumsal yapının merkezi unsurları arasında değerlendirilir ve günümüzde de çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Bazı bilim insanlarına göre, boşanmaların, tek ebeveynli ailelerin, nikahsız birlikteliklerin, eşcinsel evliliklerin, evlilik dışı doğan çocukların sayısının artması; bireylerin evlenmek veya çocuk sahibi olmayı reddetmesi toplumsal düzenin önemli bir parçası olan ailenin fonksiyonlarını yerine getirmesini zorlaştırmaktadır (Şentürk, 2008). Castells'in "ataerkil ailenin krizi" olarak nitelediği bu durumlar (Castells, 2006, Aktaran: Şentürk, 2008), sonuçları bakımından doğrudan aileyi, dolaylı yoldan ise toplumu etkilemektedir. Bununla birlikte modernleşme, sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin yarattığı değişimler, başta insan ilişkileri ve kurumlar olmak üzere tüm toplumu etkilemiştir. Aile ve evlilik kurumu da elbette bu etkilenmeden kendi payına düşeni almıştır. "Ben" duygusunun "biz" duygusunun önüne geçirilmesi ve bireyselleşmenin ön planda tutulmasıyla birlikte toplumun birey ve aile yaşamı üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır (Şentürk, 2008).

Sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik, teknolojik değişim ve gelişmeler, evlenme yaşının yükselmesi, yaşam süresinin uzaması hem kadınların hem de erkeklerin evlilikten beklentilerini değiştirmiştir. Örneğin, kadınların evlilik sürecindeki rol beklentilerinin, daha rahat karar verme iradesine sahip olma, ev işlerini yapma, çocuk bakımı, kişisel özellikler, sosyal katılım, eğitim, iş ve destek durumları açısından incelendiği çalışmalarda daha eşitlikçi rol beklentilerine sahip oldukları görülmüştür (Botkin, Weeks ve Morris, 2000). Eşlerin birbirlerinden beklentilerinin artması, maddi kaygılar veya zorluklar, duyguların tatmini, eş desteği gibi konular evlilik sürecinde önemli tartışmaların veya çatışmaların nedeni olabilmekte, hatta zaman zaman boşanmaya yol açabilmektedir.

Sağlıklı ailelerin en temel özelliklerinden birisi eşlerin ne denli güçlü ve sağlıklı bir ilişkilerinin olduğudur (Beavers, 1985; Lavee, McCubbin ve Olson, 1987; Aktaran: Gladding, 2012). Sağlıklı bir evlilikte içten yakınlık, esneklik ve uyumluluk bulunmaktadır (Olson ve Olson, 2000, Aktaran: Gladding, 2012). Sağlıklı evlilik ilişkisinde her eş diğer eşin gelişimini destekler, evliliklerini birlikte heyecan verici tutarlar, duygularının farkındadırlar ve birbirlerine duygularını saydam biçimde ifade ederler, iletişime açıktırlar, eşitlikçidirler ve birbirlerini desteklerler. Başarılı evlilikte eşler, gerektiğinde birbirleri için fedakarlıklar yaparlar, yaptıkları fedakarlıklardan doyum sağlarlar (Stabb, 2005, Aktaran: Gladding, 2012).

Evli bireylerin evliliklerinden ne kadar doyum sağlayacakları birbirleriyle ne kadar zaman geçirdiklerine ve gerçekten birbirlerinin yaşamlarına ne kadar katıldıklarına göre değişmektedir. Araştırmalar, birbirleriyle kayda değer ve kaliteli zaman geçiren bireylerin evliliklerinden daha fazla doyum sağladıklarını göstermektedir (Sprecher, Metts, Burleson, Hatfield ve Thompson, 1995). Bununla birlikte birbiri ile iletişim kurabilen, paylaşabilen, aileyi ilgilendiren konularda fikir birliği yapabilen ve sorunlarını olumlu bir şekilde çözebilen eşlerin evliliği daha uyumlu bir evlilik olarak tanımlanır (Erbek, Beştepe, Akar, Eradamlar ve Alpkın, 2005).

Birçok bilimsel çalışmada üzerinde durulan temel konulardan birisi “neden bazı evlilikler uzun süre ve başarılı şekilde devam ederken bazı evlilikler kısa süre sonra sonlanmaktadır?” sorusudur (Machaty, 2013). Genel olarak evlilik

iki kavramla değerlendirilmektedir: Birincisi “evlilik sürekliliği”; ikinci kavram ise, eğer evlilik devam ediyorsa “evlilik kalitesi” kavramıdır. “Evlilik kalitesi” kavramı evlilik konusunda çalışan uygulamacıların ve araştırmacıların dikkatini çeken önemli kavramlardan birisidir (Norton, 1983). Evlilik ve aile ile ilgili uzmanlar, mutlu ve doyurucu bir evliliğin nasıl sağlandığı ve korunduğu hakkında pek çok bilgiye sahiptirler. Ancak, evlilik ve aile konusunda parametreler gün geçtikçe değişmektedir. Dolayısıyla evlilik ve aile konusunda yapılmış çok sayıda araştırmaya karşın, bu konudaki çalışmalar güncelliğini korumaktadır. Evliliklerin sağlıklı ve mutlu bir biçimde yürümesi eşlerin evliliklerinin kalitesine bağlıdır. Eşlerin evlilik kalitesinin yüksek olması evliliğin sağlıklı ve güçlü olduğu anlamına gelmektedir. Destekleyici yakın ilişkilere sahip olan evli bireylerin aynı zamanda yüksek evlilik kalitesine sahip oldukları anlaşılmaktadır (Acitelli ve Antonucci, 1994, Aktaran: Jensen, Rauer ve Volling, 2013). “Evlilik kalitesi” kavramı, evlilik süresince eşlerin evlilik ilişkisi örüntüsünün nasıl olduğu, eşlerin bu ilişki örüntüsü içinde neler hissettikleri ve bu ilişki örüntüsünden nasıl etkilendikleri ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Literatürde evlilik doyumu, evlilik uyumu, evlilik başarısı v.b. anlamda ve birbirinin yerine kullanılan veya birbirini kapsayan kavramsal bir karmaşa söz konusudur (Faulkner, Klock ve Gale, 2002; Nabarro, 2004; Aktaran: Kodan-Çetinkaya ve Gençdoğan, 2014). “Evlilik kalitesi” kavramına karşılık daha net ve yaygın olarak kullanılan kavram ise evli çiftlerin “evlilik kalitesi algısı” kavramıdır (Proulx, Helms ve Buehler, 2007). “Evlilik kalitesi”, bireysel iyilik halinin önemli bir yordayıcısı olarak değerlendirilmektedir (Mason, Canlas ve Wang, 2013).

Pew Araştırma Merkezi (2013), Sosyal ve Demografik Eğilimler Projesi kapsamında yapılan “Aşk ve Evlilik” konulu çalışmanın sonuçlarına göre; hem evli olmayan hem de evli bireylerin, en önemli evlenme nedenlerinden birisinin evlilik yaşamlarında kendilerine bir “ekonomik istikrar” sağlamak olduğu ortaya çıkmıştır. Özgüven’e (2010) göre, her toplumda ve her dönemde evlilik ve aile kurumunun en önemli işlevlerinden birisi de, aile bireylerinin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktır. Birçok etmenin yanı sıra, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun ekonomik gelişmişlik düzeyi, gelir dağılımı, genel zenginlik veya refah düzeyi de bireylerin yaşamdan aldıkları doyumu ve genel mutluluklarını etkilemektedir (Veenhoven, 2012). Cox (2006) ise evli çiftlerin,

evliliklerinden manevi ve cinsel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra maddi ihtiyaçlarının karşılanmasını beklediklerini vurgulamaktadır. Aslında bu beklentilerini karşılamada başarılı oldukları sürece eşler kaliteli (mutlu, sağlıklı, başarılı) bir evliliğe sahip olmaktadır. Görüleceği gibi, evliliğin önemli işlevlerinden birisi de aile bireylerinin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Hemen tüm toplumlarda insanların evlilik ile ilgili beklenti düzeyleri oldukça yüksektir (Pines ve Nunes, 2003). Kızıldağ (2015), evli olan veya olmayan çiftlerin evlilik ilişkisi ile ilgili önemli beklentileri olduğunu belirtmektedir. Eş tükenmişliği ve evlilik beklentileri evlilik kalitesini etkileyen nedenler arasında yer almaktadır. Eşler, evlilikten beklentileri gerçekleştiği takdirde sağlıklı bir evlilik yürütebilmektedirler. Ancak, evlilikten yüksek ve gerçek dışı beklentiler, evlilikten elde edilecek doyumunu düşürebilmekte ya da hayal kırıklığına yol açabilmektedir (Cox, 2006). Bu nedenle, evlilikte eşlerin bu ihtiyaçları doyurulmaz ve beklentileri gerçekleştirilemezse eş tükenmişliği yaşanmaktadır. “Eş tükenmişliği” kavramı Pines (1996) tarafından ortaya atılmış ve bireylerin bilişsel dünyalarında gerçeklik ile beklentiler arasındaki farklılığın neden olduğu fiziksel, duygusal ve zihinsel bir yorgunluk semptomu olarak tanımlanmıştır.

Evlilikle ilgili yapılan çalışmalar, genellikle kadın ve erkeğin evliliği farklı yaşadıklarını göstermektedirler. Connides (2001)’e göre erkeklere kıyasla kadınlar evlilikten daha düşük düzeyde doyum elde etmektedirler. Benzer şekilde Jackson, Miller, Oka ve Henry (2014) de evlilik ilişkisinde kadınların erkeklerden daha düşük evlilik doyumuna sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Tüm bu nedenlerle bu araştırmanın amacı ekonomik faktörlerin evlilik kalitesine etkisini incelemek; eş tükenmişliği ile kontrol edildiğinde evli çiftlerin yaşadıkları ekonomik güçlük ile evlilik kaliteleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Ülkemizde bu konuyu ayrıntılı olarak inceleyen ve ulaşılabilen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın tamamlanması, evlilik ve aile konusundaki mevcut literatüre katkı sağlayacaktır. Bu gerekçelerle Türk kültüründe evlilik kalitesi, aile ekonomik gücü ve eş tükenmişliği değişkenleri arasındaki ilişkiyi dyadic model ile ayrıntılı olarak inceleyen bir çalışmanın yapılmasının, Türkiye’de evlilik ve aile alanındaki

bazı ihtiyaçların karşılanması ve bazı sorunların çözümünde yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bir ilişkiye başlarken veya o ilişkiye devam ederken yaşanan sıkıntılar, toplumda mutsuz evliliklerin artmasına bazen de eşlerin ilişkilerinde tükenmelerine neden olmaktadır. Bu durum eşlerin meslek yaşamına, çocuk yetiştirmede tutum ve davranışlarına, kök aile ile ilişkilerine ve sosyal yaşamlarına da olumsuz etki yapmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de pek çok ailenin çeşitli nedenlerle ekonomik zorluk yaşadığı düşünüldüğünde “evlilik kalitesi” kavramının Türk kültüründe incelenmesi ve diğer değişkenlerle ilişkisinin bir bütünlük içinde ortaya konulması önemli görünmektedir.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde özellikle son yıllarda çeşitli nedenlerle aileler üzerinde ekonomik baskılar artmaktadır. Buna bağlı olarak; ailelerin yaşam tarzlarında, psikolojilerinde, stres düzeylerinde, sosyal statülerinde, aile içi ilişkilerinde, değer yargılarında da değişimler yaşanmaktadır. Nitekim çeşitli araştırmalar, ailenin yaşadığı ekonomik zorluklar ile evlilikten duyulan tatmin arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Kwon, Rueter, Lee, Koh ve Ok, 2003). Örneğin satın alma gücünün yetersiz olması, aile üyelerinden birinin işsiz kalması, bazı istek ve ihtiyaçlardan vazgeçme, giyim, tatil harcamaları, eğlence alışkanlıkları gibi tüketimlerin sınırlandırılması vb. değişimler çiftlerde finansal ve psikolojik strese yol açarak evlilik kalitesini etkilemektedir. Bir başka ifade ile ekonomik baskılar, bireyler üzerinde psikolojik sıkıntı, parasal sıkıntı, özsaygı, yaşam tatmini ve evlilik kalitesi açısından olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

Ekonomik baskı veya güçlüklerin yaşandığı ailelerde eşler arasında veya diğer aile üyeleri arasında ciddi olumsuz sonuçlara neden olması kaçınılmazdır. Örneğin evliliğin bitmesi, ailenin dağılması, fiziksel istismar ve çocukların ihmeline yönelik artan risk bu sonuçların arasında yer almaktadır. Aile herhangi bir ekonomik güçlük ile karşılaştığında, bu güçlüğü etkisi, diğer aile üyelerinin tepkileri aracılığıyla bireylerin stres düzeyi üzerindeki dolaylı etkisinin yanı sıra doğrudan bir etkiye sahip olmasıyla şiddetlenmektedir (Conger ve diğerleri, 1990).

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni olarak Ankara ilinin farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 3 farklı ilçesi seçilmiştir. TÜİK veri tabanından elde edilen gelir, öğrenim düzeyi, okuma-yazma oranı gibi sosyo-ekonomik değişkenlerin dağılımı göz önünde bulundurularak yüksek sosyo-ekonomik düzey için “Çankaya”, orta sosyo-ekonomik düzey için “Yenimahalle”, düşük sosyo-ekonomik düzey için “Altındağ” ilçesi seçilmiştir. Araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirlemek amacıyla çok farklı yöntemler kullanılmaktadır. Örneklemin büyüklüğü, “istenilen güç, alfa düzeyi, yordayıcı sayısı ve beklenen etki gibi konulara bağlıdır”. Çoklu korelasyon testi için $N > 50 + 8m$ (m bağımsız değişken sayısı) önerilmektedir. Bireysel yordayıcıların testi için ise $N > 104 + m$ eşitliği kullanılmaktadır (Tabachnick ve Fidel, 2015, s: 123-124).

Araştırmada “N değeri her iki formülden de hesaplanıp kişi sayısının daha fazla olduğu yöntem” seçilmiştir. Bu nedenle, bu araştırma kapsamında bağımsız değişken (m) sayısının iki (eş tükenmişliği ve ekonomik güçlük), kadın ve erkek gruplar düşünüldüğünde (dyadic), bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonun orta düzeyde olduğu varsayıldığında örneklem büyüklüğü $N = (104 + m) \times 2 = 106 \times 2 = 212$ kişiden oluşmaktadır. Ancak, araştırma kapsamında bu sayının üzerine çıkılarak 278 evli çiftten (556 evli birey) veri toplanmıştır.

Araştırmada uygun örnekleme (convenient sampling) yöntemi seçilmiştir. Uygun örnekleme yöntemi, örneklemin rahat ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Nakip, 2003). Araştırma yapılacak bölgede öncelikle yetkili bir kişi (muhtar) ile görüşülüp hem araştırma hakkında bilgi verilmiş hem de hangi evlere/apartmanlara gidilmesinin uygun olacağı yönünde önerileri alınmıştır. Anket formunun eşlerin ikisine birden uygulanması gerektiği için, çiftlerle genellikle hafta sonları veya hafta içi akşam saatlerinde yüz yüze görüşülmüştür. Bazı çiftler uygun olmadığı için uygulama yapılamadığında, aynı bölgede oturan başka bir çift ile görüşme yapılmış ve eşlerin ayrı mekanlarda anket formunu yanıtlamaları sağlanmıştır.

EKÖ'nün ilk geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ve AEGÖ'nün uyarlama çalışmaları uygun örnekleme (convenient sampling) yöntemi kullanılarak

seçilen ve çalışmaya gönüllü katılan 211 çiftten (422 evli birey) elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Evli çiftlerin yaşları 21 ile 67 arasında ($\bar{x}= 39.39$) değişmektedir. Çiftler 1 ile 40 yıllık evli ($\bar{x}= 13.47$ yıl) olup ailelerinin aylık geliri 900TL ile 31500TL ($\bar{x}= 5736$ TL) arasında değişmektedir. Evli çiftlerin yarıdan fazlası (% 62.1) sahip oldukları aylık geliri “orta düzey”de algılamaktadır. Bunun yanı sıra evli çiftlerin yarıya yakını (%43.7) üniversite veya yüksekokul mezunudur. Çiftlerin %37.7’sinin 2 çocuğu bulunurken, %13.7’si çocuk sahibi değildir. Çiftlerin %75.6’sının oturduğu ev kendisine ait iken, % 69.7’si otomobil sahibidir.

Evlilik Kalitesi Model testi çalışmaları ise uygun örnekleme (convenient sampling) yöntemi kullanılarak seçilen ve çalışmaya gönüllü katılan 278 çiftten (556 evli birey) elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Çalışmaya katılan evli çiftlerin yaşları 21 ile 70 arasında ($\bar{x}= 40.01$) değişmektedir. Çiftler 1 ile 45 yıllık evli ($\bar{x}= 14.12$ yıl) olup ailelerinin aylık geliri 900TL ile 31500TL ($\bar{x}= 5457$ TL) arasında değişmektedir. Bunun yanı sıra evli çiftlerin %9.2’si ortaokul mezunu iken, %43.5’i üniversite veya yüksekokul mezunudur. Evli çiftlerin çoğunluğu (%77.7) çalışmaktadır. Çiftlerin %30’unun 1 çocuğu, %37.1’inin ise 2 çocuğu bulunmaktadır. Çiftlerin %75.5’inin oturduğu ev kendisine ait iken, %69.2’si otomobil sahibidir. Evli çiftlerin sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Evli Çiftlerin Sosyo-ekonomik Özellikleri

Sosyo-ekonomik Değişkenler	Gruplar	S	%
Cinsiyet	Kadın	278	50.0
	Erkek	278	50.0
Öğrenim durumu	Okur-yazar veya İlkokul	52	9.4
	Orta okul	51	9.2
	Lise ve dengi okul	124	22.3
	Üniversite veya Yüksek okul	242	43.5
	Lisans üstü	87	15.6
Çocuk sahibi olma	Yok	76	13.7
	1 çocuk	167	30.0
	2 çocuk	206	37.1
	3 çocuk ve daha fazla	107	19.2
Çalışma durumu	Çalışan	432	77.7
	Çalışmayan	86	15.5
	Emekli	38	6.8
Algılanan gelir düzeyi	Yüksek	45	8.1
	Orta	357	64.2
	Düşük	154	27.7
Ev sahibi olma	Var	420	75.5
	Yok	136	24.5
Oto. Sahibi olma	Var	385	69.2
	Yok	171	30.8
		Min-Max	Ortalama
Yaş		21-70	40.01
Gelir		900TL-31.500TL	5.457TL
Evlilik süresi		1-45	14.12

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında evli çiftlerden veri toplamak amacıyla dört ölçme aracı kullanılmıştır. Evlilik kalitesini ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Evlilik Kalitesi Ölçeği” (EKÖ) kullanılmıştır. Evli

bireylerin yaşadıkları ekonomik güçlüğü ölçmek için Hilton ve Devall (1997) tarafından geliştirilen ve bu araştırma kapsamında araştırmacı tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan Aile Ekonomik Güçlüğü Ölçeği (AEGÖ) kullanılmıştır. Eş tükenmişliğini ölçmek için ise Pines (1996) tarafından geliştirilen ve Çapri (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Eş Tükenmişlik Ölçeği (ETÖ) kullanılmıştır. Evli bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin veriler araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu (KBF) ile elde edilmiştir.

Bağımlı Değişken

Evlilik Kalitesi Ölçeği (EKÖ): Ülkemizde evlilik kalitesini ölçen bir ölçek olmaması ve buna ihtiyaç duyulması nedeniyle geliştirilmiş özgün bir ölçektir. Bu amaçla öncelikle “evlilik kalitesi” ile ilgili literatür çalışması yapılmış öte yandan da Ankara’da bir kurumda çalışan 22 kişilik bir grupla iki oturumluk odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Böylece literatüre dayalı olarak ve odak grup görüşmesinden sonra EKÖ ile ilgili yaklaşık 90 maddeden oluşan bir “madde havuzu” oluşturulmuştur. Daha sonra bu madde havuzundan maddeler seçilerek 73 madde içeren bir form elde edilmiştir. Form üzerinde maddeler, binişiklik, açıklık ve anlaşılabilirlik, evlilik kalitesi ile ilgili olmak kriterleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Daha sonra 73 maddelik form, evlilik ve aile konusunda uzman 3 akademisyenin görüşüne sunulmuş, yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde değerlendirme yapmaları istenmiştir. Alınan dönütler çerçevesinde evlilik kalitesi ile ilgili olmadığı için 3 madde formdan çıkartılmış ölçeğin 70 maddelik “Deneme Formu” elde edilmiştir. “Deneme Formu,” 35 kişilik evli birey grubuna (23 kadın, 12 erkek) uygulanmıştır. Deneme uygulamasından sonra bazı maddelerin daha anlaşılır şekilde ifade edilmesine gerek olduğu belirlenerek yeniden yazılmış, alınan dönütler sonucunda formdan beş madde daha çıkartılarak EKÖ’nün 65 madde içeren “Uygulama Formu” elde edilmiştir. Ölçeğin Likert tipi, üçlü derecelendirmeli (bana uygun değil =1, kısmen uygun=2, bana uygun =3) olmasına ve 16 adet reverse (olumsuz anlamlı cümle/madde) madde bulunmasına karar verilmiştir.

EKÖ’nün geçerlik çalışmaları Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ve benzer ölçekler geçerliği yöntemleri ile yapılmıştır. EKÖ, beş faktörlü bir yapıya sahiptir ve toplam varyansın %62’sini

açıklamaktadır. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda da ölçeğin uyum indeksleri iyi çıkmıştır. EKÖ'nün geçerliği, benzer ölçekler (Eş Tükenmişlik Ölçeği- ETÖ, Aile Ekonomik Güçlük Ölçeği -0 AEGÖ) yöntemiyle de test edilmiştir. EKÖ ile ETÖ arasında negatif yönde ($r = -.79$ ve EKÖ ile AEGÖ arasında ($r = -.49$) anlamlı düzeyde korelasyonlar saptanmıştır.

EKÖ'nün güvenilirlik katsayıları ise iki ayrı veri seti üzerinde hesaplanmıştır. Ölçeğin 422 evli bireye ilişkin veri setinden hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .97 ve 556 evli bireye ilişkin veri setinden hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı ise .96 bulunmuştur. EKÖ'ye ilişkin elde edilen bulgular, EKÖ'nün evli bireylerde evlilik kalitesini ölçmek amacıyla güvenle kullanılabileceğini göstermektedir. Geliştirilen ölçekte 9 adet reverse (olumsuz/negatif anlamlı cümle) olmak üzere toplam 42 madde bulunmaktadır (örn, Evliliğimde kendimi kapana kısılmış gibi hissederim). EKÖ'den alınabilecek en yüksek puan 126, en düşük puan ise 42'dir ve yüksek puan evlilik kalitesinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Bağımsız Değişkenler

Aile Ekonomik Güçlük Ölçeği (AEGÖ): Aile Ekonomik Güçlük Ölçeği (Family Economic Strain Scale- FESS) Hilton ve Devall (1997) tarafından ailelerin yaşadığı ekonomik güçlüğü ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. AEGÖ, 12 madde içermektedir. AEGÖ'de 12 maddenin yanı sıra "...*deki diğer ailelerle kıyasladığımızda, gelir düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?*" şeklinde bir adet de beş seçenekli sorusu bulunmaktadır. AEGÖ, Likert tipi beşli derecelendirmeli (1= Asla, 5= neredeyse her zaman) bir ölçek olup ölçekten alınan yüksek puan ailenin yüksek düzeyde ekonomik güçlük yaşadığı anlamına gelmektedir. Yapılan açıklayıcı Faktör analizi sonucunda tek boyutlu ve Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .92 olarak hesaplanmıştır. Orijinal çalışma, AEGÖ'nün oldukça güvenilir ve tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması yapılmış ve ölçeğin uygulanmasına karar verilmiştir. $\alpha = .94$.

Eş Tükenmişlik Ölçeği (ETÖ): Eş tükenmişlik ölçeği, hem evlilik öncesi çiftlerin hem de evli çiftlerin ilişkilerinde yaşadıkları tükenmişlik düzeyini ölçmek amacıyla Pines (1996) tarafından geliştirilmiştir. ETÖ, Çapri (2008) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. ETÖ'de 21 madde bulunmaktadır. Likert

tipi yedili derecelendirmeli (1= hiçbir zaman, 7= her zaman) ve üç boyutlu bir ölçektir. ETÖ üç boyutlu olmasının yanı sıra tek boyutlu olup toplam puan vermektedir (Pines, 1996). Çapri (2008) tarafından ETÖ'nin güvenilirliği de incelenmiş ve Cronbach Alpha değerinin ise .94 olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma kapsamında toplamda ETÖ'nün ve üç alt ölçeğinin (fiziksel yorgunluk, zihinsel yorgunluk, duygusal yorgunluk) Cronbach Alpha katsayıları 556 evli bireyden elde edilen veriler üzerinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda ETÖ'nün Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla ETÖ top = .96, Fiz= .88, Duy= .92, Zih= .91 bulunmuştur.

Sosyo-ekonomik Özellikler: Araştırma kapsamında, evli çiftlerin yaş, öğrenim, gelir, algılanan gelir düzeyi, evlilik süresi, çocuk sayısı, çalışma durumu, ev, otomobil sahibi olma gibi sosyo-ekonomik özellikleri hakkında bilgi toplanmıştır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Verilerinin toplanabilmesi için öncelikle Hacettepe Üniversitesi etik kurulundan gerekli izin alınmıştır. Daha sonra, evli bireyler kendi konutlarında ziyaret edilerek araştırmanın amacı ve önemi konusunda bilgi sunulmuş, gönüllü katılım formu dağıtılmıştır. Uygulama sürecinde gönüllülük ve gizlilik ilkeleri esas alınmıştır. Ölçme araçlarının doldurulması 20-30 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Evlilik kalitesi model testi, uygun örnekleme yöntemi kullanılarak 278 çiftten (556 evli birey) elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Evli çiftlerden elde edilen veriler önce SPSS programına girilmiş, daha sonra veriler AMOS24 programına aktarılmıştır. Eş tükenmişliğinin aracı (mediation) rolü, heteroseksüel çift dayanışması aracı modeli (Actor-Partner Interdependence Mediation Model – APIMeM) ile; etkileşim (moderation) rolü ise heteroseksüel çift dayanışması etkileşim modeli (Actor-Partner Interdependence Moderation Model – APIMoM) ile analiz edilmiştir. Araştırmada hata payı en fazla .05 olarak alınmıştır. Kısaca, iki değişken arasındaki ilişki 3. değişkene bağlı olarak değişiyorsa *moderation*; 3. değişken aracılığıyla gerçekleşiyorsa *mediation* demektir.

BULGULAR

Evlilik Kalitesi Ölçeği, Aile Ekonomik Güçlük Ölçeği ve Eş Tükenmişlik Ölçeğine İlişkin Kesme Puanlar

Heteroseksüel evli çiftlerin evlilik kalitesi toplam, aile ekonomik güçlüğü toplam ve eş tükenmişliği toplam puanları kullanılarak her bir değişkene ilişkin kesme puanları hesaplanmış ve kesme puanlar kullanılarak evli bireyler düşük, orta, yüksek olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Kesme puanları hesaplanırken aritmetik ortalamanın 1 standart sapma üstü ve 1 standart sapma altı kesme noktaları (cut-off point) olarak seçilmiştir. Böylece evlilik kalitesi için 59-90 puan aralığı “düşük”, 91-124 puan aralığı “orta” ve 125-126 puan “yüksek” evlilik kalitesi olarak hesaplanmıştır. Benzer şekilde aile ekonomik güçlüğü için 12-18 puan aralığı “düşük”, 19-37 puan aralığı “orta” ve 38-60 puan aralığı “yüksek” olarak hesaplanmıştır. Son olarak eş tükenmişliği için 21-30 puan aralığı “düşük”, 31-74 puan aralığı “orta” ve 75-127 puan aralığı ise “yüksek” olarak belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Ölçeklerin Kesme Puan Aralıklarının Dağılımı

TOPLAM	N	Min.	Max.	Ort.	Ss	Ortalamanın İss altı puan	Ortalamanın İss üstü puan
EKÖ TOP	556	59.00	126.00	106.94	16.71	90.22= 90	123.66=124
AEGÖ TOP	556	12.00	60.00	27.62	10.06	17.55= 18	37.68= 38
ETÖ TOP	556	21.00	127.00	52.57	22.37	30.20= 30	74.94= 75

Evli Çiftlerin Ölçek Kesme Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 3’de görüleceği üzere, bu araştırmanın verileri kapsamında, kadınların %22.7’si düşük, %71.2’si orta ve %6.1’i ise yüksek düzeyde evlilik kalitesine sahiptir. Tablo 3’de görüleceği gibi, kadınların %20.9’u düşük; %62.2’si orta ve %16.9’u ise yüksek düzeyde aile ekonomik güçlüğü yaşamaktadır. Tablo 3’de görüleceği gibi, kadınların %16.5’inin düşük; %67.3’ünün orta ve %16.2’sinin ise yüksek düzeyde eş tükenmişliği yaşadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3’de görüleceği üzere, erkeklerin ise %19.4’ü düşük; %72.3’ü orta ve %8.3’ü yüksek düzeyde evlilik kalitesine sahiptir. Tablo 3’de görüleceği üzere, erkeklerin %19.8’i düşük; %62.2’si orta ve %18’i ise yüksek düzeyde aile ekonomik güçlüğü ve %21.9’u düşük; % 64’ü orta ve % 14’ü ise yüksek düzeyde eş tükenmişliği yaşamaktadır.

Tablo 3. Kadınların ve Erkeklerin Ölçeklere İlişkin Ortalama Puanları

Ölçekler	Gruplar	Kadın				Erkek			
		Ort.	N	Ss	%	Ort.	N	Ss	%
Evlilik Kalitesi	Düşük	80.22	63	7.50	22.7	79.98	54	7.48	19.4
	Orta	112.90	198	9.81	71.2	113.03	201	9.32	72.3
	Yüksek	125.29	17	.46	6.1	125.34	23	.48	8.3
	Toplam	106.25	278	17.00	100,0	107.63	278	16.42	100.0
Aile Ekonomik Güçlüğü	Düşük	15.00	58	2.25	20.9	14.58	55	2.25	19.8
	Orta	27.53	173	5.39	62.2	27.01	173	4.83	62.2
	Yüksek	43.68	47	4.86	16.9	43.88	50	5.56	18.0
	Toplam	27.65	278	10.00	100,0	27.58	278	10.13	100.0
Eş Tükenmişliği	Düşük	25.76	46	2.80	16.5	24.81	61	2.92	21.9
	Orta	52.03	187	12.98	67.3	51.48	178	12.96	64.1
	Yüksek	92.00	45	11.97	16.2	89.66	39	12.08	14.0
	Toplam	54.15	278	22.51	100.0	50.99	278	22.15	100.0

Evlilik Kalitesi Model Testine İlişkin Bulgular

Evlilik kalitesi model testine ilişkin analizlere geçmeden önce 278 çiftten elde edilen veri seti üzerinde değişkenlere ilişkin çarpıklık, basıklık ve verilerin normal bir dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Analiz sonucunda değişkenlere ilişkin çarpıklık değerlerinin .39 ile -.95; ve basıklık değerlerinin -.75 ile -.51 arasında değiştiği belirlenmiştir. Değişkenlere ilişkin çarpıklık ve basıklık değerlerinin -3 ile +3 arasında yer alması verilerin normal bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Daha sonra, veri setinin normal bir dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile kontrol edilmiştir. Bunun sonucunda ailelerin yaşadıkları ekonomik güçlük, eş tükenmişliği ve evlilik kalitesine ilişkin verilerin

normal bir dağılım gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, araştırmada ele alınan “evlilik kalitesi”, “aile ekonomik güçlüğü” ve “eş tükenmişliği” değişkenleri arasındaki korelasyonlar incelenerek çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kline (2005)’e göre ise değişkenler arası korelasyonun $r > .85$ olması çoklu bağlantılılığa işaret etmektedir. İnceleme sonucunda “evlilik kalitesi” ile “aile ekonomik güçlüğü” arasında $r = -.49$; “evlilik kalitesi” ile “eş tükenmişliği” arasında $r = -.79$ ve “eş tükenmişliği” ile “aile ekonomik güçlüğü” arasında ise $r = -.5$ korelasyonlar saptanmıştır. Bu bilgiler ışığında veri setinin çoklu bağlantılılık varsayımını karşıladığı sonucuna varılmıştır. Araştırma kapsamında Evlilik Kalitesi Model Testinde yer alan değişkenlere ilişkin Pearson Korelasyon katsayıları, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Araştırma Kapsamında Yer Alan Değişkenlere İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.KX	1.00									
2.KM	.52	1.00								
3.KX*EM	.29	.32	1.00							
4.EX*KM	.23	.29	.76	1.00						
5.EX	.80	.41	.26	.15	1.00					
6.EM	.53	.78	.32	.30	.55	1.00				
7.KX*KM	.28	.31	.85	.86	.23	.32	1.00			
8.EX*EM	.27	.31	.87	.80	.23	.32	.75	1.00		
9.YE	-.51	-.72	-.29	-.26	-.48	-.77	-.31	-.25	1.00	
10.YK	-.49	-.79	-.27	-.22	-.40	-.69	-.24	-.23	.83	1.00
Ortalama	.00	.00	116.02	93.67	.00	.00	116.48	122.34	107.64	106.26
St. Sapma	10.00	22.51	257.63	263.82	10.13	22.16	257.63	246.89	16.43	17.00

Not: Bağımsız ve moderatör değişkenler kendi ortalama değerlerinden çıkarıldı (centering).

**Değişkenler arası tüm Pearson korelasyon katsayıları istatistiksel bakımdan önemli ($p < .01$).

KX = kadınlarca yaşanan ekonomik güçlük (kadın için X- aktör; erkek için kadın X partner),

KM = kadınlarca yaşanan eş tükenmişliği (kadın moderatör- aktör, erkek için kadın moderatör partner),

*KX*EM = ekonomik güçlük * erkek eş tükenmişliği (kadın için kadın X erkek moderatör-aktör; erkek için kadın X erkek moderatör partner),*

*EX*KM = ekonomik güçlük * kadın eş tükenmişliği (erkek için erkek X- kadın moderatör- aktör; kadın için erkek X kadın moderatör partner),*

EX = Erkeklerce yaşanan ekonomik güçlük (erkek için X- aktör; kadın için erkek X partner),

EM = Erkeklerce yaşanan eş tükenmişliği (erkek moderatör- aktör, kadın için erkek moderatör partner),

*KX*KM = ekonomik güçlük * eş tükenmişliği (kadın için kadın X- kadın moderatör-aktör; erkek için kadın X kadın moderatör partner),*

*EX*EM = ekonomik güçlük * eş tükenmişliği (erkek için erkek X- erkek moderatör- aktör, kadın için erkek X erkek moderatör partner),*

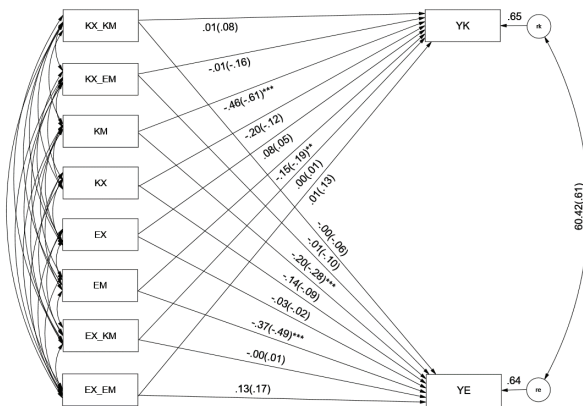
YE = erkek evlilik kalitesi,

YK = kadın evlilik kalitesi

Tablo 4'den izleneceği üzere, bağımsız ve moderatör değişkenler (sırasıyla, *KX = Kadınlarca yaşanan ekonomik güçlük*, *KM= Kadınlarca yaşanan eş tükenmişliği*; *EX= Erkeklerce yaşanan ekonomik güçlük* ve *EM= Erkeklerce yaşanan eş tükenmişliği*) kendi ortalama değerlerinden çıkarılmıştır (centering). Bu nedenle, 1,2, 5, 6 nolu değişkenlerin ortalama değerleri sıfırdır ($\bar{x}= 00$). Tablo 4'de ortak etki ve sonuç değişkenlerine ilişkin ortalama değerler ise $\bar{x}= 93.67$ ile $\bar{x}= 122.34$ arasında değişmektedir. Tablo 4'de görüldüğü gibi, evlilik kalitesi model testinde yer alan değişkenlerden erkeklerce evlilik kalitesi (YE) değişkeni, modeldeki diğer değişkenlerle (eş tükenmişliği ve ekonomik güçlük) negatif yönde $r= -.25$ ile $r= -.77$ arasında; benzer şekilde, kadınlarca evlilik kalitesi (YK) değişkeni ise modeldeki diğer değişkenlerle negatif yönde $r= -.22$ ile $r= -.83$ arasında korelasyon katsayılarına sahiptir. Erkeklerin evlilik kalitesi ile kadınların evlilik kalitesi arasında ise pozitif yönde ve yüksek düzeyde ($r= .83$) bir korelasyon saptanmıştır. Bu sonuçlara göre araştırmada ele alınan evlilik kalitesi, aile ekonomik güçlüğü ve eş tükenmişliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Ekonomik Güçlüğün Evlilik Kalitesi ile İlişkisi Çiftlerin Eş Tükenmişliklerine Bağlı Olarak Değişmekte midir?

Heteroseksüel (distinguishable) Çift (Dyad) Dayanışması Etkileşim Modeli “Actor-Partner Interdependence Moderation Model – APIMoM) analiz sonuçları Şekil 1’de ve Tablo 5’de verilmiştir.

Şekil 1. APIMoM Standartlaştırılmış regresyon katsayıları parantez içinde verilmiştir

Tablo 5. Karma Etkileşimli (mixedmoderation) Heteroseksüel Çiftler İçin Etkileşim Örüntüsü

İlişkiler	B	B	sh	T	P
YE → EX_EM	.01	.17	.01	1.91	.06
YK → KX_KM	.01	.08	.01	.87	.39
YE → EM	-.37	-.49	.05	-7.72	.00
YE → EX_KM	.00	-.01	.01	-.15	.88
YK → EX_KM	.00	-.01	.01	-.13	.90
YK → EM	-.15	-.19	.05	-3.08	.00
YE → KX	-.14	-.09	.11	-1.32	.19
YK → KX	-.20	-.12	.11	-1.81	.07
YE → KM	-.20	-.28	.05	-4.52	.00
YK → EX	.08	.05	.11	.70	.49
YE → EX	-.03	-.02	.11	-.30	.76
YK → KX_EM	-.01	-.16	.01	-1.72	.09
YK → KM	-.46	-.61	.05	-10.03	.00
YK → EX_EM	.01	.13	.01	1.51	.13
YE → KX_EM	-.01	-.10	.01	-1.04	.30
YE → KX_KM	.00	-.06	.01	-.68	.50

Temel Etkiler (Ekonomik Güçlük ‘bağımsız değişken’ → Evlilik Kalitesi-bağımlı değişken):

Tablo 5’de görüldüğü gibi, kadınların yaşadığı ekonomik güçlük, kadınların evlilik kalitelerini (KX→YK) istatistiksel olarak önemli düzeyde etkilememektedir ($B = -.20$, $\beta = -.12$, $t = -1.81$, $p = .07$). Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlük de, erkeklerin evlilik kalitelerini (EX→YE) istatistiksel olarak önemli düzeyde etkilememektedir ($B = -.03$, $\beta = -.02$, $t = -.30$, $p = .76$). Diğer yandan, kadınların yaşadığı ekonomik güçlük, erkeklerin evlilik kalitelerini (KX→YE) istatistiksel olarak önemli düzeyde etkilememektedir ($B = -.14$, $\beta = -.09$, $t = -1.32$, $p = .19$). Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlük de, kadınların evlilik kalitelerini (EX→YK) istatistiksel olarak önemli düzeyde etkilememektedir ($B = .08$, $\beta = .05$, $t = .70$, $p = .49$).

Temel Etkiler (Eş tükenmişliği ‘moderatör’ → Evlilik Kalitesi - bağımlı değişken):

Tablo 5’de görüldüğü gibi, erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliği arttıkça erkeklerin evlilik kaliteleri düşmektedir ($B = -.37$, $\beta = -.49$, $t = -7.72$, $p = .000$). Kadınların eş tükenmişliklerinin artması da, erkeklerin evlilik kalitelerini düşük algılamalarına yol açmaktadır ($B = -.20$, $\beta = -.28$, $t = -4.52$,

$p=.000$). Ayrıca kadınların yaşadığı eş tükenmişliği arttıkça kendi evlilik kaliteleri de düşmektedir ($B= -.46, \beta= -.61, t= -10.03, p=.000$). Erkeklerin eş tükenmişliklerinin artması da, kadınların evlilik kalitelerini düşük algılamalarına yol açmaktadır ($B=-.15, \beta= -.19, t=-3.08, p=.000$).

Etkileşim Etkileri (Ekonomik Güçlük * Eş tükenmişliği → Evlilik Kalitesi):

Tablo 5'de görüldüğü gibi, kadınların yaşadığı ekonomik güçlüğü kadınların evlilik kalitelerine etkisi, kadınların tükenmişlik düzeylerine ($KX * KM \rightarrow YK$) bağlı olarak önemli düzeyde değişmemektedir ($B= .01, \beta = .08, t=.87, p= .39$). Kadınların yaşadığı ekonomik güçlüğü kadınların evlilik kalitelerine etkisi, erkeklerin tükenmişlik düzeylerine ($KX * EM \rightarrow YK$) bağlı olarak da **önemli düzeyde değişmemektedir** ($B= -.01, \beta = -.16, t= -1.72, p= .09$).

Ayrıca, erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlüğü kadınların evlilik kalitelerine etkisi, kadınların tükenmişlik düzeylerine ($EX * KM \rightarrow YK$) bağlı olarak önemli düzeyde değişmemektedir ($B= .00, \beta = - .01, t = -.13, p= .90$). Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlüğü erkeklerin evlilik kalitelerine etkisi de, erkeklerin tükenmişlik düzeylerine ($EX * EM \rightarrow YE$) bağlı olarak önemli düzeyde değişmemektedir ($B= .01, \beta = .17, t= 1.91, p= .06$).

Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlüğü erkeklerin evlilik kalitelerine etkisi de, kadınların tükenmişlik düzeylerine ($EX * KM \rightarrow YE$) bağlı olarak önemli düzeyde değişmemektedir ($B= .00, \beta = - .01, t= -.15, p= .88$). Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlüğü kadınların evlilik kalitelerine etkisi de, erkeklerin tükenmişlik düzeylerine ($EX * EM \rightarrow YK$) bağlı olarak önemli düzeyde değişmemektedir ($B= .01, \beta = .13, t= 1.51, p= .13$).

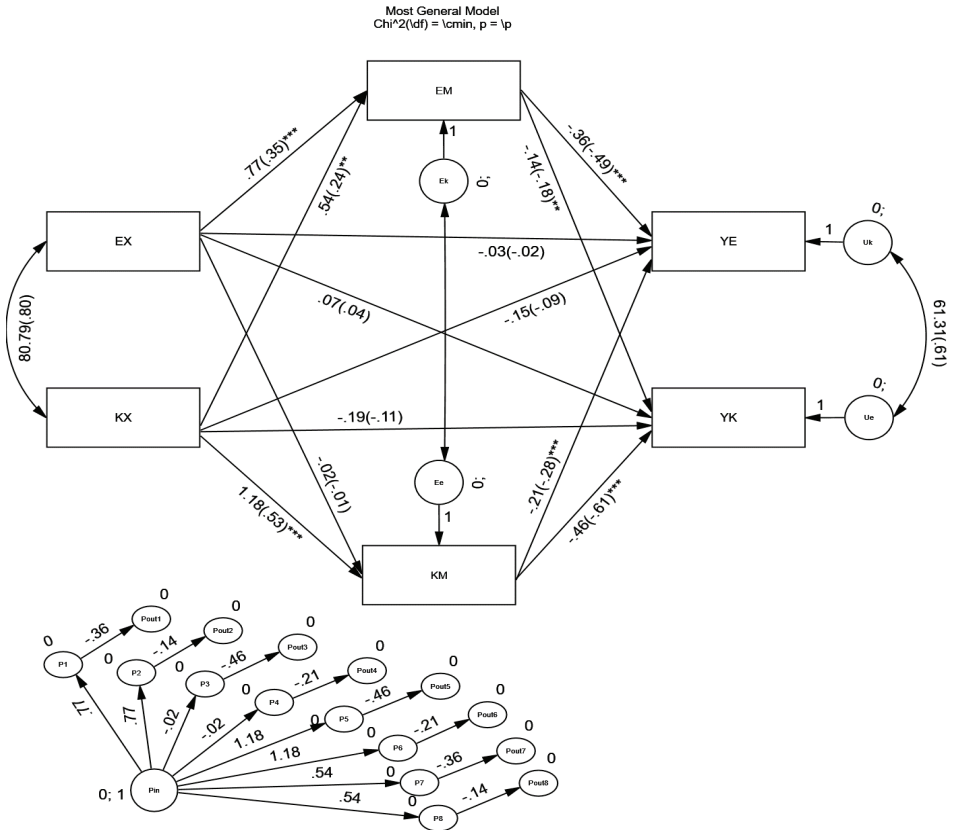
Kadınların yaşadığı ekonomik güçlüğü erkeklerin evlilik kalitelerine etkisi, erkeklerin tükenmişlik düzeylerine ($KX * EM \rightarrow YE$) bağlı olarak önemli düzeyde değişmemektedir ($B= -.01, \beta = -.10, t= -1.04, p= .30$). Kadınların yaşadığı ekonomik güçlüğü erkeklerin evlilik kalitelerine etkisi de, kadınların tükenmişlik düzeylerine ($KX * KM \rightarrow YE$) bağlı olarak önemli düzeyde değişmemektedir ($B= .00, \beta = -.06, t= -.68, p= .50$).

Sonuç olarak, çiftlerin yaşadığı ekonomik güçlük, çiftlerin evlilik kalitesini anlamlı olarak etkilememektedir. Buna karşın, çiftlerin yaşadığı eş tükenmişliği arttıkça, çiftlerin her ikisinin de evlilik kalitesi anlamlı olarak

düşmektedir. Ayrıca, ekonomik güçle evlilik kalitesi arasındaki ilişkinin eş tükenmişliğine bağlı olarak değişmediği bulunmuştur. Modelde yer alan değişkenlerin, kadınların yaşadığı evlilik kalitesine ilişkin varyansın .65'ini, erkeklerin yaşadığı evlilik kalitesine ilişkin varyansın ise .64'ünü açıkladığı görülmüştür.

Ekonomik Güçlüğün Evlilik Kalitesiyle İlişkisi, Çiftlerin Yaşadığı Eş Tükenmişlikleri Aracılığıyla Gerçekleşmekte midir?

Bu çerçevede, Heteroseksüel (distinguishable) Çift (Dyad) Dayanışması Aracılık Modeli “Actor-Partner Interdependence Mediation Model – APIMeM” test edilmiş, sonuçlar Şekil 2 ve Tablo 6’da sunulmuştur.

Şekil 2. APIMeM

Standartlaştırılmış regresyon katsayıları parantez içinde verilmiştir.

Tablo 6. Heteroseksüel Çiftler İçin Etki Tahminleri

Etkiler	B	β	sh	T	P
a Etkisi ($X \rightarrow M$)					
Erkek Aktör Etkisi (a_{A1})	.77	.35	.18	4.27	.00
Kadın Aktör Etkisi (a_{A2})	1.18	.53	.19	6.14	.00
Erkek Partner Etkisi (a_{p1})	.54	.24	.18	2.96	.00
Kadın Partner Etkisi (a_{p2})	-.02	-.01	.19	-.09	.93
b Etkisi ($M \rightarrow Y$)					
Erkek Aktör Etkisi (b_{A1})	-.36	-.49	.05	-7.63	.00
Kadın Aktör Etkisi (b_{A2})	-.46	-.61	.05	-9.98	.00
Erkek Partner Etkisi (b_{p1})	-.21	-.28	.05	-4.56	.00
Kadın Partner Etkisi (b_{p2})	-.14	-.18	.05	-2.88	.00
c' Etkisi ($X \rightarrow Y$)					
Erkek Aktör Etkisi (c'_{A1})	-.03	-.02	.11	-.30	.77
Kadın Aktör Etkisi (c'_{A2})	-.19	-.11	.11	-1.77	.08
Erkek Partner Etkisi (c'_{p1})	-.15	-.09	.11	-1.41	.16
Kadın Partner Etkisi (c'_{p2})	.07	.04	.11	.63	.53

Şekil 2 ve Tablo 6'da görüldüğü gibi,

A Etkileri (Bağımsız değişken- $X \rightarrow$ Aracı değişken-M)

Erkek Aktör Etkisi (a_{A1}): Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlük, erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliklerini ($EX \rightarrow EM$) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B = .77$, $\beta = .35$, $t = 4.27$, $p = .00$).

Kadın Aktör Etkisi (a_{A2}): Kadınların yaşadığı ekonomik güçlük de, kadınların yaşadığı eş tükenmişliklerini ($KX \rightarrow KM$) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B = 1.18$, $\beta = .53$, $t = 6.14$, $p = .00$).

Erkek Partner Etkisi (a_{p1}): Kadınların yaşadığı ekonomik güçlük, erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliklerini ($KX \rightarrow EM$) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B = .54$, $\beta = .24$, $t = 2.96$, $p = .00$).

Kadın Partner Etkisi (a_{p2}): Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlük, kadınların yaşadığı eş tükenmişliklerini ($EX \rightarrow KM$) istatistiksel olarak etkilememektedir ($B = -.02$, $\beta = -.01$, $t = -.09$, $p = .93$).

Sonuç olarak, erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlük, erkeklerin yaşadığı

eş tükenmişliklerini; kadınların yaşadığı ekonomik güçlük de, kadınların yaşadığı eş tükenmişliklerini anlamlı olarak etkilemektedir. Buna karşın, kadınların yaşadığı ekonomik güçlük erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliğini anlamlı olarak etkilerken, erkeğin yaşadığı ekonomik güçlük, diğer eşin eş tükenmişliğini anlamlı olarak etkilememektedir.

B Etkileri (Aracı değişken-M→Sonuç değişken-Y)

Erkek Aktör Etkisi (b_{A1}): Erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliği, erkeklerin evlilik kalitelerini (EM→YE) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B= -.36$, $\beta= -.49$, $t= -7.63$, $p=.00$).

Kadın Aktör Etkisi (b_{A2}): Kadınların yaşadığı eş tükenmişliği, kadınların evlilik kalitelerini (KM→YK) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B= -.46$, $\beta= -.61$, $t= -9.98$, $p=.00$).

Erkek Partner Etkisi (b_{p1}): Kadınların yaşadığı eş tükenmişliği, erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliklerini (KX→EM) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B= -.21$, $\beta= -.28$, $t= -4.56$, $p=.00$).

Kadın Partner Etkisi (b_{p2}): Erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliği, kadınların evlilik kalitelerini (EX→KM) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B= -.14$, $\beta= -.18$, $t= -2.28$, $p=.00$).

Sonuç olarak, eşlerden herhangi birisinin yaşadığı eş tükenmişliği hem kendisinin hem de eşinin evlilik kalitesini anlamlı olarak etkilemektedir. Eş tükenmişliği ile evlilik kalitesi arasında anlamlı bir korelasyon olduğu düşünüldüğünde, eşlerden birisinin yaşadığı eş tükenmişliğinin diğerinin de evlilik kalitesini düşürdüğü ve bu ilişkinin her iki eş için de geçerli olduğu söylenebilir.

C' Etkileri (Bağımsız değişken-X→Sonuç değişken-Y)

Erkek Aktör Etkisi (c'_{A1}): Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlük, erkeklerin evlilik kalitelerini (EX→YE) istatistiksel olarak etkilememektedir ($B= -.03$, $\beta= -.02$, $t= -.30$, $p=.77$).

Kadın Aktör Etkisi (c'_{A2}): Kadınların yaşadığı ekonomik güçlük, kadınların evlilik kalitelerini (KX→YK) istatistiksel olarak etkilememektedir ($B= -.19$, $\beta= -.11$, $t= -1.77$, $p=.08$).

Erkek Partner Etkisi (c'_{p1}): Kadınların yaşadığı ekonomik güçlük, erkeklerin evlilik kalitelerini ($KX \rightarrow YE$) istatistiksel olarak etkilememektedir ($B = -.15, \beta = -.09, t = -1.41, p = .16$).

Kadın Partner Etkisi (c'_{p2}): Erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlük, kadınların evlilik kalitelerini ($EX \rightarrow KM$) istatistiksel olarak etkilememektedir ($B = .07, \beta = .04, t = .63, p = .53$).

Sonuç olarak, a etkileri için her iki aktör etkisi pozitif yönde istatistiksel bakımdan önemlidir. Standart regresyon katsayıları parantez içinde verilmiştir. Erkek için partner etkisi önemli iken, kadın için önemsizdir. Tüm b etkileri de negatif yönde olup, istatistiksel bakımdan önemlidir. Bununla birlikte, c' etkilerinin hiçbiri istatistiksel bakımdan önemli bulunmamıştır. c' etkilerinin istatistiksel bakımdan önemsiz oluşu, ekonomik güçlüğü (X) evlilik kalitesi (Y) üzerindeki etkilerinin dolaylı olabileceğine işaret etmektedir. Daha açık anlatımla, eşlerden herhangi birisinin yaşadığı ekonomik güçlük hem kendisinin hem eşinin evlilik kalitesini anlamlı olarak etkilememektedir. Sonraki aşamada, değişkenler arası dolaylı etkilerin çiftler arasındaki yön ve büyüklüklerini incelemek amacıyla *hayalet (phantom) değişkenler* yaratılmıştır. Parametre tahminleri ve bootstrap **güven aralıkları sonuçları Tablo 7'de** verilmiştir.

Tablo 7. Heteroseksüel Çiftler için APIMeM'de Toplam Etki, Toplam Dolaylı Etki (IE), Basit Dolaylı Etki ve Doğrudan Etkiler c'

Etkiler	Katsayılar	B	Sh	%95 Bootstrap	
				Alt	Üst
Erkek Aktör Etkisi					
Toplam Etki	$a_{A1}b_{A1} + a_{P2}b_{P1} + c'_{A1}$	-.31	.15	-.60	-.02
Toplam IE	$a_{A1}b_{A1} + a_{P2}b_{P1}$	-.28	.12	-.52	-.06
Aktör – Aktör Basit IE	$a_{A1}b_{A1}$	-.28	.09	-.48	-.14
Partner-Partner Basit IE	$a_{P2}b_{P1}$.00	.05	-.09	.09
Doğrudan etki c'	c'_{A1}	-.03	.11	-.26	.19
Kadın Aktör Etkisi					
Toplam Etki	$a_{A2}b_{A2} + a_{P1}b_{P2} + c'_{A2}$	-.81	.17	-1.14	-.46
Toplam IE	$a_{A2}b_{A2} + a_{P1}b_{P2}$	-.62	.12	-.85	-.39
Aktör – Aktör Basit IE	$a_{A2}b_{A2}$	-.54	.11	-.77	-.35

Partner-Partner Basit IE	$a_{P1}b_{P2}$	-0.08	.04	-0.17	-0.02
Doğrudan etki c'	c'_{A2}	-0.19	.12	-0.42	.05
Erkek Partner Etkisi					
Toplam Etki	$a_{A2}b_{P1} + a_{P1}b_{A1} + c'_{P1}$	-0.59	.16	-0.93	-0.29
Toplam IE	$a_{A2}b_{P1} + a_{P1}b_{A1}$	-0.44	.11	-0.66	-0.22
Aktör – Partner Basit IE	$a_{A2}b_{P1}$	-0.24	.07	-0.40	-0.13
Partner-Aktör Basit IE	$a_{P1}b_{A1}$	-0.20	.07	-0.35	-0.07
Doğrudan etki c'	c'_{P1}	-0.15	.12	-0.40	.09
Kadın Partner Etkisi					
Toplam Etki	$a_{A1}b_{P2} + a_{P2}b_{A2} + c'_{P2}$	-0.03	.15	-0.38	.27
Toplam IE	$a_{A1}b_{P2} + a_{P2}b_{A2}$	-0.10	.13	-0.35	.15
Aktör – Partner Basit IE	$a_{A1}b_{P2}$	-0.11	.05	-0.23	.03
Partner-Aktör Basit IE	$a_{P2}b_{A2}$.01	.10	-0.20	.20
Doğrudan Etki c'	c'_{P2}	.07	.11	-0.16	.28

Tablo 7’de istatistiksel bakımdan önemli bulgular koyu olarak gösterilmiştir.

Erkek Aktör Etkisi: Erkeklerin ekonomik güçlük yaşamaları evlilik kalitelerini düşürmektedir ($B= -.31$). Bu düşüş, büyük ölçüde, kendilerinin eş tükenmişliği yaşamalarına bağlıdır ($EX \rightarrow EM \rightarrow YE: B= -.28$); kadının eş tükenmişliği yaşaması erkeğin evlilik kalitesinin düşmesine aracılık etmemektedir ($EX \rightarrow KM \rightarrow YE: B= .00$).

Kadın Aktör Etkisi: Erkeklerle benzer şekilde, kadınların ekonomik güçlük yaşamaları kadınların evlilik kalitelerini azaltmaktadır ($B= -.81$). Evlilik kalitelerindeki düşüş büyük ölçüde kendilerinin ve eşlerinin eş tükenmişliği yaşamalarına (yani dolaylı etkili) bağlıdır ($B= -.62$). Başka bir ifadeyle, kadınların yaşadıkları ekonomik güçlük eşlerinin ve kendilerinin eş tükenmişliği yaşamalarını artırmakta, hem kadınların ($KX \rightarrow KM \rightarrow YK: B= .54$) hem de erkeklerin ($KX \rightarrow EM \rightarrow YK: B= .08$) yaşadığı eş tükenmişliği de kadının evlilik kalitesini azaltmaktadır.

Erkek Partner Etkisi: Kadının yaşadığı ekonomik güçlük erkeğin evlilik kalitesini düşürmektedir ($B= -.59$). Bu düşüş de önemli düzeyde kadınların ($KX \rightarrow KM \rightarrow YE: B= -.24$) ve erkeklerin ($KX \rightarrow EM \rightarrow YE: B= -.20$) eş tükenmişliği yaşamalarına (yani dolaylı etkili) bağlıdır ($B= -.44$).

Kadın Partner Etkisi: Erkeğin yaşadığı ekonomik güçlük doğrudan kadının evlilik kalitesini etkilememektedir. Ayrıca, hem erkeğin ($EX \rightarrow EM \rightarrow YK$: $B = -.11$) hem de kadının ($EX \rightarrow KM \rightarrow YK$: $B = .01$) eş tükenmişliği, kadının evlilik kalitesini algılamasına aracılık etmemektedir.

Kuramsal olarak kadın ve erkek heteroseksüel çiftler olmalarına karşın, analizin son aşamasında, aktör ve partner ilişkilerinin cinsiyete bağlı değişip değişmediğini, diğer bir deyişle, ilişkilerin her iki cins için de aynı olup olmadığını incelemek amacıyla eşitlik sınırlamaları oluşturularak model yeniden test edilmiştir. İlişkilerin kuramsal olarak ayrılamaz olup olmadığını incelemek amacıyla $a_{A1} = a_{A2}$, $a_{P1} = a_{P2}$, $b_{A1} = b_{A2}$, $b_{P1} = b_{P2}$, $c_{A1} = c_{A2}$, $c_{P1} = c_{P2}$ sınırlamaları ayrı ayrı test edildiğinde sırasıyla $\chi^2_1 = 1.54$, $p = .21$; $\chi^2_1 = 2.82$, $p = .09$; $\chi^2_1 = 1.46$, $p = .23$; $\chi^2_1 = .70$, $p = .40$; $\chi^2_1 = .78$, $p = .38$; $\chi^2_1 = 1.43$, $p = .23$ bulunmuştur. Altı sınırlama bir arada ele alındığında, modelin uyum katsayısı $\chi^2_6 = 9.07$, $p = .17$ 'dir. Bu sonuçlar ışığında a, b ve c' ilişkilerinin ayrılamaz (indistinguishable) olduğu, başka deyişle, dolaylı etkinin kadın ve erkekte istatistiksel olarak farklı olmadığı kabul edilmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan basitleştirilmiş model Tablo 8 ve Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 8. Çiftler Arasında Doğrudan Etkilerin Eşitliğine Dayalı Oluşturulan Etki Kestirimleri

Etkiler	B	β	Sh	T	P
a Etkisi ($X \rightarrow M$)					
Aktör Etkisi	.98	.45	.09	11.36	.00
Partner Etkisi	.27	.12	.09	3.16	.00
b Etkisi ($M \rightarrow Y$)					
Aktör Etkisi	-.41	-.56	.02	-16.79	.00
Partner Etkisi	-.17	-.23	.03	-7.03	.00
c' Etkisi ($X \rightarrow Y$)					
Aktör Etkisi	-.11	-.06	.06	-1.89	.06
Partner Etkisi	-.03	-.02	.06	-.59	.56

A Etkileri

Aktör Etkisi: Bireyin kendisinin yaşadığı ekonomik güçlük, kendisinin eş tükenmişliğini ($X \rightarrow M$) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B = .98$, $\beta = .45$, $t = 11.36$, $p = .00$).

Partner Etkisi: Bireyin partnerinin (eşinin) yaşadığı ekonomik güçlük,

kendisinin eş tükenmişliğini ($X \rightarrow M$) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B = .27$, $\beta = .12$, $t = 3.16$, $p = .00$).

B Etkileri

Aktör Etkisi: Bireyin kendisinin yaşadığı eş tükenmişliği, kendisinin evlilik kalitesini ($M \rightarrow Y$) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B = -.41$, $\beta = -.56$, $t = -16.79$, $p = .00$).

Partner Etkisi: Bireyin partnerinin (eşinin) yaşadığı eş tükenmişliği, kendisinin evlilik kalitesini ($M \rightarrow Y$) istatistiksel olarak etkilemektedir ($B = -.17$, $\beta = -.23$, $t = -7.03$, $p = .00$).

C Etkileri

Aktör Etkisi: Bireyin kendisinin yaşadığı ekonomik güçlük, kendisinin evlilik kalitesini ($X \rightarrow Y$) istatistiksel olarak etkilememektedir ($B = -.11$, $\beta = -.06$, $t = -1.89$, $p = .06$).

Partner Etkisi: Bireyin partnerinin (eşinin) yaşadığı ekonomik güçlük, kendisinin evlilik kalitesini ($X \rightarrow Y$) istatistiksel olarak etkilememektedir ($B = -.03$, $\beta = -.02$, $t = -.59$, $p = .56$).

Son aşamada, heteroseksüel çiftler için *APIMeM*'de dolaylı etki parametre kestirimleri Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Heteroseksüel Çiftler için *APIMeM*'de Doğrudan, Dolaylı, Toplam Dolaylı ve Toplam Etki Kestirimleri

Etkiler	Katsayılar	B	sh	% 95 Bootstrap	
				Alt	Üst
Aktör etkisi					
Toplam Etki	$a_A b_A + a_P b_P + c'_A$	-.56	.07	-.70	-.41
Toplam IE	$a_A b_A + a_P b_P$	-.45	.05	-.55	-.36
Aktör – Aktör Basit IE	$a_A b_A$	-.40	.05	-.51	-.30
Partner-Partner Basit IE	$a_P b_P$	-.05	.02	-.10	-.01
Doğrudan etki c'	c'_A	-.11	.07	-.24	.02
Partner Etkisi					
Toplam Etki	$a_A b_P + a_P b_A + c'_P$	-.31	.08	-.48	-.17
Toplam IE	$a_A b_P + a_P b_A$	-.28	.05	-.38	-.18

Aktör – Aktör Basit IE	$a_A b_P$	-0.17	.03	-.24	-.11
Partner-Partner Basit IE	$a_P b_A$	-0.11	.05	-.20	-.03
Doğrudan etki c'	c'_P	-0.03	.07	-0.17	.11

Aktör Etkisi: Bireylerin ekonomik güçlük yaşamaları evlilik kalitelerini düşürmektedir ($B= -.56$). Bu düşüş, büyük ölçüde, kendilerinin eş tükenmişliği yaşamalarına bağlıdır ($B= -.40$); partnerinin (öteki eş) eş tükenmişliğinin bireyin evlilik kalitesi üzerindeki etkisi ise nispeten daha düşüktür ($B= -.05$).

Partner Etkisi: Partnerlerin (eşlerin) ekonomik güçlük yaşamaları, bireylerin evlilik kalitelerini düşürmektedir ($B= -.31$). Bu düşüş, büyük ölçüde, kendilerinin ve partnerlerinin (eşlerinin) eş tükenmişliği yaşamalarına bağlıdır. Bireyin yaşadığı ekonomik güçlüğü, partnerinin (eşinin) evlilik kalitesi üzerindeki etkisi bireyin kendi eş tükenmişliğine ($B= -.17$) ve partnerinin (eşinin) yaşadığı ekonomik güçlüğü bireyin evlilik kalitesi üzerindeki etkisi bireyin kendi eş tükenmişliğine ($B= -.11$) bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, evli çiftlerden herhangi birisinin yaşadığı eş tükenmişliği hem kendisinin hem eşinin evlilik kalitesini düşürmektedir. Buna karşın, eşlerin yaşadığı ekonomik güçlük hem kendisinin hem eşinin evlilik kalitesini düşürmemekte ancak eşlerin yaşadıkları ekonomik güçlük, kendilerinin ve/veya eşlerinin yaşadıkları eş tükenmişliği aracılığıyla evlilik kalitelerini düşürmektedir. Evlilik kalitesinin düşük olması büyük ölçüde bireyin kendi eş tükenmişliği, nispeten de eşinin yaşadığı eş tükenmişliği aracılığıyla gerçekleşmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Evlilik kalitesi model testi kapsamında yanıtı aranan “*ekonomik güçlüğü evlilik kalitesi ile ilişkisi çiftlerin yaşadığı eş tükenmişliğine bağlı olarak değişmekte midir?*” sorusuna ilişkin ortaya çıkan bulgulara göre; çiftlerin yaşadığı ekonomik güçlük, çiftlerin evlilik kalitesini anlamlı olarak etkilememektedir. Buna karşın, çiftlerin eş tükenmişliği arttıkça, çiftlerin her ikisinin de evlilik kalitesi anlamlı olarak düşmektedir. Bunun yanı sıra, ekonomik güçlekle evlilik kalitesi arasındaki ilişkinin eş tükenmişliğine bağlı olarak değişmediği yani eş tükenmişliğinin moderation etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Ekonomik güçlük, "bir kimsenin finansal pozisyonundaki yetersizlik algısı ve buna ilaveten finansal çekince ve endişe" olarak tanımlanmaktadır (Mills, Grasmick, Morgan ve Wenk, 1992). Lorenz ve diğerleri (1991) ise ekonomik güçlüğü "gelir yetersizliği, azalan servet ve aile kaynakları, istikrarlı olmayan iş/meslek durumu" olarak tanımlamaktadır. Ekonomik güçlük "bir kişinin ay sonunda faturaları ödeyebilme imkânı hakkında stresli düşünceler oluşturan evdeki stresin kronik bir şeklidir" (Young ve Schieman, 2012). Bunun yanı sıra "ekonomik güçlük" kavramının yalnızca ekonomik olmadığı, aynı zamanda aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamada bilişsel ve davranışsal zorluğa neden olduğu öne sürülmektedir. Nitekim yapılan bir araştırmada, aile bireylerinin yaşadıkları aile ekonomik güçlüğünde azalma olduğunda ruhsal sağlıklarında düzelmeler olduğu vurgulanmıştır (Mütevellioğlu ve Çizel, 2010). Benzer biçimde, ailede yaşanan ekonomik güçlüğü aile üyelerinde depresyonu ve eşler arasında yaşanan geçimsizliği artırdığı, buna karşın evlilik doyumunu düşürdüğü öne sürülmektedir (Amato ve Rogers, 1999; Conger ve diğerleri, 1990; Dew, 2008; Dew ve Dakin, 2011). Obradovic ve Cudina (2012) da yaptıkları çalışmada ailede yaşanan ekonomik güçlüğü evlilik kalitesini etkilediğini öne sürmektedirler. Yine, yapılan bir çalışmada ailenin yaşadığı ekonomik güçlük ile evlilik doyumu arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmaktadır (Kwon ve diğerleri, 2003). Conger ve diğerleri (1990) ekonomik güçlük yaşayan eşlerin evliliğin bitmesi, ailenin dağılması gibi risklerle karşılaştıklarını vurgulayarak, ailede yaşanan ekonomik güçlüğü tüm aile üyelerini dolaylı veya doğrudan etkileyebileceğini ifade etmektedir. Benzer şekilde, Özgüven (2009), ailede yaşanan ekonomik sıkıntının bütün aile üyelerini etkileyeceğine, ailelerin alışkanlıklarını ve düzenini bozacağına, sonuçta aile içi ilişkilerde ve evlilikte bunalımlara neden olabileceğine vurgu yapmaktadır. Aytac ve Rankin (2009) ise ekonomik güçlüğü evlilik problemleri üzerinde hem kadın hem de erkekler için doğrudan etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Bradbury, Fincham ve Beach'e (2000) göre, eşlerin karakter yapıları, aile bireylerinin yaşadıkları stresin boyutu, gelir düzeyleri ve eşlerin birbiri ile uyumu, evlilik kalitesini doğrudan etkilemektedir. Dew ve Dakin'e (2011) göre de evlilikte çatışma ve anlaşmazlıkların temel kaynağı eşler arasında yaşanan finansal anlaşmazlıklardır. Çünkü para demek güç ve kontrol demektir. Dolayısıyla para, ekonomik güçlük ve eşler arasındaki ilişkinin yönünü tayin

etmektedir. Grable, Britt ve Cantrell'a (2007) göre de para, sıklıkla eşler arasında hayal kırıklığı ve güç mücadelesi ile sonuçlanmakta ve bu durum evlilik kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Literatür incelendiğinde daha önce yapılan araştırmalar daha çok, ailede yaşanan ekonomik güçlüğü eşler ve aile bireyleri arasındaki ilişkileri, duyguları olumsuz etkileyerek doğrudan veya dolaylı olarak eşlerin evlilik kalitesini etkilediği yönündedir. Ancak daha önce yapılan bazı araştırmaların sonuçlarından farklı olarak ve beklentinin tersine bu araştırmada çiftlerin yaşadığı aile ekonomik güçlüğü, çiftlerin evlilik kalitesini anlamlı olarak etkilememektedir. Bu araştırmada ekonomik güçlük ile evlilik kalitesi arasında doğrudan ilişki bulunmamasına rağmen, daha önce yapılan bazı araştırmalarda da ifade edildiği gibi (örn., Conger ve diğ., 1990) ekonomik güçlüğü evlilik kalitesini dolaylı olarak etkilediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte literatürde ekonomik güçlüğü, çiftlerin evlilik kalitesini doğrudan etkilememesini destekleyen sınırlı çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Lorenz ve diğerlerine (1991) göre, ekonomik baskının (güçlüğü) etkileri evlilik kalitesini doğrudan etkilememektedir. Bu sonuç, bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu araştırmadaki farklılık, örneklem yapısından, Türkiye'de eşlerin yaşadıkları ekonomik güçlükten ziyade ekonomik güçlük nedeniyle yaşadıkları stres, çatışma, iletişim kopukluğu ve olumsuz duygular, ekonomik güçlüğü yüklenen anlam ve beklentiler nedeniyle aile ekonomik güçlüğü'nün eş tükenmişliğini etkilemesi ve eş tükenmişliği aracılığı ile dolaylı olarak evlilik kalitesi üzerinde etkisinin olması ve aile ekonomik güçlüğü değişkeninin direk ve dolaylı etkisinin yeni ve daha hassas ölçüm yapan yöntem olarak değerlendirilen APIMoM yöntemiyle (mediation ve moderation rol) bir model içinde test edilmesinden kaynaklanabilir. Nitekim araştırmada bireylerin yaşadıkları ekonomik güçlük ile kendi eş tükenmişlikleri arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Yani yaşanan ekonomik zorluk eş tükenmişlik düzeyini etkilemekte ve bireylerin ekonomik güçlüğü arttıkça eş tükenmişlikleri de artmaktadır. Ayrıca kadınların yaşadığı ekonomik güçlüğü'nün erkeklerin yaşadığı eş tükenmişliği üzerinde etkisi vardır. Bu sonuca göre; ekonomik güçlük algılayan kadının, örneğin satın alma gücünün yetersiz olması, bazı istek ve ihtiyaçlardan vazgeçme, giyim, tatil harcamaları, eğlence alışkanlıkları gibi tüketimlerin sınırlandırılması vb. ekonomik zorluklara verdiği tepkiler

eşi üzerinde finansal baskı ve psikolojik stres oluşturarak eş tükenmişliği yaşamasına neden olabilmekte ve bu durum evlilik kalitesini etkilemektedir. Çıkarımında bulunulabilir. Ayrıca erkeklerin yaşadığı ekonomik güçlüğü kadınların yaşadığı eş tükenmişliği üzerinde etkisinin olmaması, erkeklerin ekonomik zorluklara verdikleri tepkinin kadınlardan farklı olduğunu ve eşi üzerinde baskı ve stres oluşturmadığını düşündürmektedir. Bu durum erkek ve kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanabilir. Bu konuda daha önce yapılan bir araştırmaya (örn., Lorenz ve diğ., 1991) göre de ekonomik baskı, evlilik istikrarını direkt olarak etkilemek yerine, özellikle eşlerden birinin diğere yönelik etkileşimleri aracılığıyla dolaylı bir şekilde etkilemektedir.

Bu araştırmanın bulgularından diğeri ise eş tükenmişliğinin evlilik kalitesini anlamlı olarak etkilemesidir. Bu sonuç daha önce yapılan araştırmaların sonuçları ile paralellik göstermekte ve araştırmanın beklentileriyle uyumludur. Çiftler evliliğe başlarken genellikle “iki baş bir yastıkta ölünceye kadar...” düşüncesi içindedirler. Daha öncede belirtildiği gibi eş tükenmişliği, daha çok, evlilikle ilgili gerçek dışı ve yüksek beklentisi olan çiftlerde görülmektedir. Nitekim Cox’a (2006) göre, evlilikten yüksek ve gerçektışı beklentiler, evlilikten elde edilecek doyumu düşürebilmekte ve eşlerin beklentileri gerçekleşmediğinde eş tükenmişliği yaşanmaktadır. Benzer şekilde, Kızıldağ (2015) evli çiftlerin, evlilik ilişkisi ile ilgili önemli beklentileri olduğunu, Cox’un da ifade ettiği gibi, bu beklentilerin ve ihtiyaçların karşılanamaması sonucunda eş tükenmişliği yaşandığını, dolayısıyla bu durumun evlilik kalitesini etkilediğini ifade etmektedir.

Ülkemizde boşanma oranlarındaki dikkate değer artış değerlendirildiğinde, toplumsal düzeyde, evlilik kalitesinin düşmesini önlemek ve evlilik kalitesini artırmaya yönelik çalışmalar yapmak gerekli görünmektedir. Aile içi istismar ve şiddet, kötü muamele ve kadına yönelik şiddet giderek yaygınlaşmakta, bu konularla ilgili olarak yazılı ve görsel basında sıklıkla haberler yayınlanmaktadır. Bu nedenlerle ve eş tükenmişliğinin evlilik kalitesini etkilemesi nedeniyle evlilik kurumunu daha sağlıklı yani kaliteli hale getirebilmek için bilimsel bulgular ışığında kaynakların kullanılması gerekli görünmektedir. Bu noktada “kaliteli evlilikten ne anlaşılmalıdır?” sorusu akla

gelmektedir. Literatürde evlilik kalitesi, evlilik doyumu, evlilik uyumu, evlilik başarısı anlamında birbirinin yerine kullanılabilir (Faulkner, Klock ve Gale, 2002; Nabarro, 2004; Aktaran: Kodan-Çetinkaya ve Gençdoğan, 2014). Bu çalışma kapsamında “kaliteli evlilik” deyince EKÖ’nün faktörleri olan “uyum”, “bıkkınlık”, “anlayış, destek”, “sevgi” ve “çatışma” akla gelebilir. Başka deyişle, eşler arasında uyumun, anlayış, destek ve sevginin egemen olduğu, bıkkınlığın ve çatışmaların sıklıkla yaşanmaması akla gelmelidir.

Evlilik kalitesi model testi kapsamında yanıtı aranan “*ekonomik güçlüğün evlilik kalitesi ile ilişkisi çiftlerin yaşadığı eş tükenmişliği aracılığıyla gerçekleşmekte midir?*” sorusuna ilişkin ortaya çıkan bulgulara göre; evli çiftlerden herhangi birisinin yaşadığı eş tükenmişliği hem kendisinin hem eşinin evlilik kalitesini düşürmektedir. Buna karşın, eşlerin yaşadığı ekonomik güçlük hem kendisinin hem eşinin evlilik kalitesini düşürmemektedir. Eşlerin yaşadıkları ekonomik güçlük, kendilerinin ve/veya eşlerinin yaşadıkları eş tükenmişliği aracılığıyla evlilik kalitelerini düşürmektedir. Eş tükenmişliğinin ekonomik güçlük ile evlilik kalitesi arasındaki ilişkide aracı rol oynaması ise büyük ölçüde bireyin kendi yaşadığı eş tükenmişliği, kısmen de eşinin yaşadığı eş tükenmişliği aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu araştırmanın en önemli sonucu; eşlerin evlilik kalitesinin düşmesinin doğrudan ekonomik güçlük nedeniyle değil, hem kendilerinin hemde eşlerinin yaşadıkları eş tükenmişliği aracılığıyla gerçekleşmesidir. Bir başka deyişle, eşlerin yaşadığı ekonomik güçlüğün evlilik kalitesine etkisi eş tükenmişliği aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu sonuç daha önce yapılan araştırmalardan farklı olarak evlilik kalitesine farklı bakış açısı kazandırması ve ekonomik güçlüğün evlilik kalitesi üzerindeki dolaylı etkisinin farklı yöntemle (mediation) incelenmesi açısından ilgili literatüre katkı sağlayan, önemli bir bulgudur.

Evli çiftlerden herhangi birisinin yaşadığı eş tükenmişliğinin hem kendisinin hem eşinin evlilik kalitesini düşürmesi, eş tükenmişliğinin evlilik kalitesini etkileyen önemli bir faktör olduğunun önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu önemli bulguda dikkati çeken konu, evlilik kalitesinin eş tükenmişliğinden olumsuz etkilenmesi için eşlerin her ikisinin de eş tükenmişliği yaşaması gerekmediği; eşlerden birisinin eş tükenmişliği yaşamasının çiftlerin her ikisinin de evlilik kalitesini etkilediğidir. Bu bulgu, evliliği güçlendirme ve evlilik kalitesini yükseltme çalışmalarında veya

müdahale programlarında eş tükenmişliğinin mutlaka ele alınması gerektiğini ve eşlerin bu programlara birlikte katılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, her eşin kendi yaşadığı eş tükenmişliği, eşinden çok öncelikle kendi evlilik kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bu noktada şu soru akla gelmektedir: Acaba cinsiyetlerine göre eşlerden hangisi daha fazla eş tükenmişliği yaşamaktadır? Yapılan bazı çalışmalardan elde edilen (Connides, 2001; Jackson, Miller, Oka ve Henry, 2014; Pines, Neal, Hammer ve Icekson, 2011) bulgulara göre, erkeklere kıyasla kadınlar daha yüksek düzeyde eş tükenmişliği yaşamakta ve daha düşük düzeyde evlilik doyumu elde etmektedirler. Çapri (2008) yaptığı çalışmada, cinsiyetin ve evlilik uyumu değişkenlerinin eş tükenmişliğini yordadığını bulmuştur. Çapri'ye göre, eş tükenmişliği çiftler arasındaki ilişkinin bitme aşamasına geldiğine işaret etmektedir. Daha önce yapılan çalışmaların sonuçlarından anlaşılacağı gibi, eşler, evlilikten beklentileri gerçekleştiği, hayal kırıklığı ve eş tükenmişliği yaşamadıkları, uyumlu bir evliliğe sahip oldukları takdirde ancak sağlıklı, kaliteli bir evlilik yürütebilmektedirler. Ayrıca, önceki araştırmacıların belirttiği gibi, erkeklere kıyasla kadınların daha yüksek düzeyde eş tükenmişliği yaşamaları da dikkate alınması gereken önemli bir husus olarak değerlendirilebilir (örn., Pines, Neal, Hammer ve Icekson, 2011). Ancak daha önce yapılan bazı çalışmalarda ise cinsiyete göre evli çiftlerin eş tükenmişlik düzeyleri arasında önemli bir fark bulunmadığı saptanmıştır (Can, 2013). Nitekim bu araştırmanın sonuçları da evli çiftlerin eş tükenmişliğinin cinsiyetlerine göre anlamlı olarak değişmediğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırma Ankara'da üç farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ilçelerde yaşayan, çalışan ve çalışmayan heteroseksüel evli çiftlerle sınırlıdır. Çalışma için farklı gelir, yaş ve eğitim düzeyine sahip evli çiftlerle görüşülse de, örneklemin ana kütleyi tam anlamıyla temsil edemeyecek olması sınırlılıklardan biridir. Dolayısıyla araştırma kapsamında elde edilen bulgular benzer özelliklere sahip olan gruplara genellenebilir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise, bazı evli çiftlerin "evlilik" ile ilgili sorulara çekimser yaklaşması, özellikle kadınların eşlerinden daha uzak bir odada yanıt vererek ankete devam etmek istemeleridir. Bazı sınırlılıkları olmasına rağmen, araştırma, literatüre katkı sağlayan ve politika yapıcıların, aile konusunda çalışan uzmanların, aile ve tüketici ekonomistlerinin, aile hukuku ile ilgili adalet çalışanlarının,

ara bulucuların, psikologların, psikolojik danışmanların, eğitimcilerin, araştırmacı ve akademisyenlerin yararlanabileceği bir referans olabilir. Aynı zamanda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, il ve ilçelerdeki Aile Danışma Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri ve özel aile danışma merkezleri çalışmaları kapsamında bu çalışmanın sonuçlarından yararlanarak, aileyi koruyan politika uygulamaları kapsamında eğitim ve danışma hizmetleri gibi aile hayatını geliştirmeye yönelik hizmetlerin genişletilmesine katkı sağlayabilir. Bu kapsamda çiftlerin yaşadığı eş tükenmişliğinin azaltılması ve ailenin güçlendirilmesi amacıyla, evlilik kalitesi konusunda aile ile ilgili hizmet veren kurum ve kuruluşlarca eşlerin birlikte katılacağı, mesai saatleri dışında veya hafta sonlarında “yetişkin ya da ebeveyn eğitim programları” uygulanması yararlı olabilir. Bu eğitim programlarında “evliliği güçlendirme” amacıyla eşlerle empati, insan ilişkileri, iletişim becerileri, çatışma çözme, ailenin finansal yönetimi gibi konular öncelikle ele alınabilir. Evlilik kalitesi ile eş tükenmişliği arasında anlamlı düzeyde korelasyonun olması dikkate alınır; özellikle, ailelerin veya evli çiftlerin eğitimi amacıyla hazırlanacak psiko-eğitim ve müdahale programlarının içeriği de bu araştırmanın sonuçlarından yararlanılarak oluşturulabilir. Bu anlamda, evlilik ve aile kurumu ile ilgili uzmanlar, eşlerin evlilik uyumlarını artırmalarına, birbirlerine karşı daha destekleyici davranmalarına ve sevgilerini ifade etmelerine katkı sağlamayı, bıkkınlık yaşamalarını önleyici ve çatışma çözme becerisi geliştirmelerini ve böylece daha kaliteli bir evlilik inşa edip sürdürmelerini amaçlayan psiko-eğitim ve müdahale programları geliştirilip uygulayabilirler. Bu programların isimleri “Evlilik Kalitesi Programı” olabilir. Ayrıca, literatürde yer alan “Evlilik Güçlendirme Programları”nın içeriği (Gladding, 2012:165-190) bu çalışmada geliştirilen Evlilik Kalitesi Ölçeği’nin faktörlerinden yararlanılarak zenginleştirilebilir. Söz konusu programların uygulanması sonucunda eş tükenmişliğinin de minimize edilebileceği söylenebilir. Eşlerden herhangi birisinin yaşadığı eş tükenmişliğinin her iki eşin de evlilik kalitesini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, evliliği güçlendirme psiko-eğitim programlarına çiftlerin birlikte katılmalarının sağlanması ve birlikte değişip gelişmeleri yararlı olabilir. Ayrıca çiftlerin evliliği ve aileyi güçlendirme programlarına katılabilmelerini teşvik etmek amacıyla aldıkları hizmetin bedelini devletin üstlenmesi son derecede gerekli ve yararlı olabilir.

Araştırma sonucunda aile ekonomik güçlüğüne eş tüketmişliği yoluyla evlilik kalitesini düşürdüğü dikkate alınır; çiftlerin ekonomik problemlerini daha kolay çözümlenebilmeleri için benzer finansal değer ve amaçlara sahip olmaları ve finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması önemli olmaktadır. Bu nedenle çiftlerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve teşvik edilerek kitle iletişim araçları, sosyal medya ve yaygın eğitim programları gibi farklı platformlar aracılığıyla finansal okuryazarlık eğitimi almaları sağlanabilir. Finansal bilgiye sahip çiftler daha rasyonel kararlar verip, olumlu finansal davranışlarda (örn., bütçe yapmak) bulunarak ekonomik problemlerini birlikte daha kolay çözümlenecek ve bu şekilde evlilik ve aile hayatından alınan doyumun olumlu olarak algılanması sonucu evlilik kalitelerinde yüksek olacaktır. Ayrıca, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının, yerel yönetimlerin ve gönüllü kuruluşların, ihtiyaç sahibi aileleri ekonomik yönden desteklemeye yönelik devam etmekte olan çalışmaları daha da yaygınlaştırması ve güçlendirmesi de yararlı olabilir. Her ailede mutlaka düzenli gelire sahip en az bir kişinin olması devletin istihdam politikası olarak uygulanabilir. Aileyi ve evliliği güçlendirme çalışmalarının yaygınlaştırılması amacıyla aile ekonomistlerinin “ailede finansal yönetim” kapsamında sınırlı kaynaklarla sonsuz istek ve ihtiyaçların giderilmesi için, kaynakların daha rasyonel yönetilmesi konusunda çiftlere eğitim vermeleri sağlanabilir. Bu nedenle, Türkiye’de aile ekonomistleri kamu ve özel sektörde özellikle Aile Danışma Merkezleri ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nda istihdam edilebilir. Sonuç olarak bu araştırmanın bulguları ve bilgiler referans alınarak evliliği güçlendirmeye ve evlilik kalitesini yükseltmeye yönelik daha fazla çalışmanın yapılması, bireylerin mutluluğu ve sağlıklı bir toplumun yaratılması için yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Amato, P. R., & Rogers, S.J. (1999). Do attitudes toward divorce affect marital quality? *Journal of Family Issues*, 20, 69-86.
- Aytaç, I. A., & Rankin, B. H. (2009). Economic crisis and marital problems in Turkey: testing the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, 71, 756-767.
- Bird, G.W., & Melville, K. (1994). *Families and intimate relationships*. New York: McGraw-Hill Companies.
- Botkin, D. R., Weeks, M. N., & Morris, J. E. (2000). Changing marriage role expectations: 1961-1996. *Sex Roles*, 42(9-10), 933-942.
- Bradbury, N. B. Finchman, F. D., & Beach, S. R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and The Family*, 62, 964-980.
- Can, H. (2013). İlköğretim okullarında çalışan evli öğretmenlerin eş tükenmişlik düzeyleri ile eş desteği, evlilik yetkinliği ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Conger, R.D., Elder, G.H., Lorenz, F.O., Conger, K.J., Simons, R.L., Whitbeck, L.B. ve ark. (1990). Linking economic hardship to marital quality and instability. *Journal of Marriage and Family*, 52 (3), 643-656.
- Connides, I. A. (2001). *Family ties and aging*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cox, F. D. (2006). *Human intimacy: Marriage, the family, and its meaning*. Belmont, CA : Thomson/Wadsworth.
- Çapri, B. (2008). *Eş tükenmişliğini yordayan değişkenlerin incelenmesi*. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Çapri, B., & Gökçakan, Z. (2012). Eş tükenmişliğinin yordanmasında cinsiyet farklılıkları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 35-53.
- Dew, J. (2008). Debt change and marital satisfaction change in recently married couples. *Family Relations*, 57(1), 60-71.
- Dew, J., & Dakin, J. (2011). Financial disagreements and marital conflict tactics. *The Journal of Financial Therapy*, 2 (1), 23-42.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., & Alpkan, E. L (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 18 (1), 39-47.

- Gladding, S. T. (2012). *Family therapy* (Aile Terapisi, Edit: İ. Keklik ve İ. Yıldırım). Ankara: Türk PDR-DER Yayınları.
- Grable, J.E., Britt,S., & Cantrell, J. (2007). An exploratory study of the role financial satisfaction has on the thought of subsequent divorce. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 36 (2), 130-150.
- Gül, G. (2003). *Aile ve evlilik kurumu*. Evlilik Okulu Kişiler Arası İlişkiler ve İletişim Becerileri (Edi. Haluk Yavuzer).11. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hilton, J. M., & Devall, E. L. (1997). The family economic strain scale: development and evaluation of the instrument with single and two-parent families. *Journal of Family and Economic Issues*, 18(3), 247-271.
- Jackson, J. B., Miller, R. B., Oka, M., & Henry, R. G. (2014). Gender differences in marital satisfaction: A meta- analysis. *Journal of Marriage and Family*, 76, 105-129.
- Jensen, J., Rauer, A., & Volling, B. (2013). A dyadic view of support in marriage: The critical role of men's support provision. *Sex Roles*, 68, 427-438.
- Kendir, E. M., & Demirli, C. (2016). Evlilik doyumu üzerinde anne baba tutumunun etkisinin incelenmesi. *Education Sciences*, 11 (3), 96-113.
- Kızıldağ, S. (2015). *Eş tükenmişliği: Bir model testi*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kodan-Çetinkaya, S., & Gençdoğan, B. (2014). The relationship between marital quality, attitudes towards gender roles and life satisfaction among the married individuals, *Psychology, Society ve Education*, 6(2), 94-112.
- Kwon, H.E., Rueter, M.A., Lee, M.İ., Koh, S., & Ok, S.W. (2003). Marital relationships following the Korean economic crisis: applying the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, 65 (2), 316-325.
- Lorenz, F.O., Conger, R.D., Simon, R.L. Whitbeck, L.B., & Elder, G.H. (1991). Economic pressure and marital quality: an illustration of the method variance problem in the causal modeling of family processes. *Journal of Marriage and Family*, 53 (2), 375-388.
- Machaty, A. (2013). *Dispositional optimism and marital adjustment*. Master of Science, Colloge of Agriculture, University of Kentucky.
- Mason, T. M., Canlas, C. M., & Wang, D. N. (2013). Marital satisfaction and depressive symptoms in China. *Journal of Family Psychology*, 27(4), 677-682.

- Mills, R. J., Grasmick, H. G., Morgan, C. S., & Wenk, D. (1992). The effects of gender, family satisfaction, and economic strain on psychological well-being. *Family Relations*, 41 (4), 440-445.
- Mütevellioglu, N., & Çizel, R. B. (2010), “İşsizlik ve Sosyal Haklar: Bir Alan Araştırmasının Bulguları”, İçinde *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler* (ed. Mesut Gülmez, Nagihan Durusoy Öztepe, Nergis Mütevellioglu, Oğuz Karadeniz, Handan Kumaş), İstanbul: Can Matbaacılık.
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and Family*, 45, 141-151.
- Obradović, J., & Cudina, M. (2012). Economic hardship and marital quality in Croatia. *Contemporary Perspectives in Family Research*, 6, 59-92.
- Özgüven, İ. E. (2009). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDR Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2010). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Pew Research Center (PRC) (2013). Social and Demographic Trends Project: Love And Marriage. [Çevrim-içi: <http://www.pewsocialtrends.org/2010/11/18/iii-marriage/>], Erişim Tarihi: 11 Ekim 2015.
- Pines, A. M. (1996). *Couple Burnout*. New York / London: Routledge.
- Pines, A. M., & Nunes, R. (2003). The relationship between career and couple burnout: implications for career and couple counseling. *Journal of Employment Counseling*, 40 (2), 50-64.
- Pines, A. M., Neal, M. B., Hammer, L. B., & Icekson, T. (2011). Job burnout and couple burnout in dual-earner couples in the sandwiched generation. *Social Psychology Quarterly*, 74, 361-386.
- Proulx, C. M., Helms, H.M., & Buehler, C. Y. L. (2007). Marital quality and personal well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 69, 576-593.
- Saxton, L. (1982). *The nature of marriage, the individual, marriage, and the family*. (5.Edith). Wadsworth Publishing Company Belmont, California A Division of Wadsworth, Inc. (Pp.216-224).
- Sprecher, S., Metts, S., Burlison, B., Hatfield, E., & Thompson, A. (1995). Domains of expressive interaction in intimate relationships: Associations with satisfaction and commitment. *Family Relations*, 44(2), 203-210.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Aile ve Toplum*, 10 (4), 7-31.

- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2015). Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı (Edit: Mustafa Baloğlu). (6. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Veenhoven, R. (2012). Happiness, also known as “Life satisfaction” and “Subjective well-being” (Chapter 3) In Land, K. C, Michalos, A. C. and Sirgy, M. J. (Eds.) *Handcook of social indicators and quality of life research*. New York: Springer Press, (Pp: 63-77).
- Young, M., & Schieman, S. (2012). When hard times take a toll the distressing consequences of economic hardship and life events within the family-work interface. *Journal of Health And Social Behavior*, 53(1), 84-98.